

Sardor MIRZAYEV,
Qarshi davlat universiteti doktranti
E-mail: mirzayevsardor@gmail.com
Tel: (91) 217 08 16

Qarshi DU p.f.f.d., dots. N.Oripova taqrizi asosida

PEDAGOGIK TA'LIM JARAYONIDA TALABALARNING KONGRUENTLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya

Ushbu maqolada pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning kongruentlik sifatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish haqida so'z boradi. Muallif ilmiy ma'lumotlarga tayanib, mavjud adabiyotlar asosida pedagogik ta'lim jarayonida talabalarning kongruentlik sifatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bo'yicha o'ziga xos jihatlarini o'rgangan va tahlil qilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik ta'lim, talabalar, kongruentlik, rivojlantirish metodikasi, takomillashtirish.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ КONGRUЭНТНЫХ КАЧЕСТВ СТУДЕНТОВ В ПРОЦЕССЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

В данной статье говорится о совершенствовании методики развития качеств конгруэнтности учащихся в процессе педагогического образования. На основе научных данных автор на основе доступной литературы изучил и проанализировал конкретные аспекты совершенствования методики развития качеств конгруэнтности учащихся в процессе педагогического образования.

Ключевые слова: Педагогическое образование, студенты, конгруэнтность, методика развития, совершенствование.

IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING STUDENTS' CONGRUENCY QUALITIES IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL EDUCATION

Annotation

This article talks about improving the methodology of developing students' congruence qualities in the process of pedagogical education. Based on scientific data, the author studied and analyzed the specific aspects of improving the methodology of developing students' congruence qualities in the process of pedagogical education based on available literature.

Key words: Pedagogical education, students, congruence, development methodology, improvement.

Kirish. Dunyo ta'lim tizimi ilm-fan taraqqiyoti va globallashuv natijasida integratsiyalashuv jarayonini boshidan o'tkazish bilan bir qatorda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi va barqaror rivojlanish omili vazifasini ham o'tamoqda. Zamonaviy ta'lim tizimi bo'lajak mutaxassislardan ilmiy manbalarni o'zlashtirish, ulardan pedagogik jarayonda samarali foydalanishni bilish bilan bir qatorda, har bir o'quv mashg'ulotida har bir jarayon sub'ektlari bilan muloqotda kongruentlik sifatlarini namoyon etishni ham talab etmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda bo'lajak pedagoglarni yosh avlodga turmush va ishlab chiqarishning turli sohalariga oid dastlabki ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi boshlang'ich ta'lim jarayonida kongruentlik sifatlarini namoyon etishlari o'qituvchining jamoa oldidagi obro'yini oshiradi, o'zaro yaqin pedagogik muloqotni tashkil etishga yordam beradi.

Kongruentlik-bu muvofiqlik. Bundan shuni anglatadiki, o'qituvchi qanday bo'lsa, aynan shunday bo'lishi lozim. Bundan tashqari, u boshqa odamlarga bo'lgan munosabatini bilishi kerak. Bu shuningdek, uning haqiqiy his-tuyg'ularini qabul qilishini anglatadi. Bunday xislatli o'qituvchi, u o'z shogirdlari bilan muloqotda ochiq bo'ladi. U o'ziga yoqadigan narsaga qoyil qolishi va uni qiziqirmaydigan mavzularda suhbatlar paytida zerikishi mumkin. U g'azablangan va sovuq yoki aksincha, sezzir yoki hamdard bo'lishi mumkin. U o'z his-tuyg'ularini o'zining qabul qilganligi sababli, ularni o'quvchilariga bog'lash yoki ular ham xuddi shunday his qilishlarini talab qilishlari shart emas. U tirik inson, dastur talablarining shaxssiz timsoli yoki bilimlarni uzatish uchun uzatish kamari emas. U hamkasblari bilan bir xil sharoitda ishlab, talabalar bilan muloqot qilishda, ular uchun muvaffaqiyat va rivojlanish vaziyatini yaratishda o'zining mavjudligidan maqsadni aniq tushunadi. Bunday o'qituvchilar o'z kasbida uyg'unlik namunasidir.

Adabiyotlar tahlili. Kongruentlikni boshlang'ich sinf o'qituvchilarida qanday rivojlantirish kerak va bu xususiyat nima uchun kerak, degan savollarga javob berish maqolaning dolzarb vazifasidir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga ko'tarinki ruh, motivatsiya nihoyatda kerak hisoblanadi. Chunki pedagog o'quvchilar ongida model, qolip hisoblanib, ulardan namuna olishadi. Bu sifatlarning poydevori ham kichik sinflarda yaratiladi.

Kongruentlik quyi darajasi sifatida o'ziga ishonmaslik, depressiya holatlarini sanashimiz mumkin. Bu holatlar o'quvchining miyasida bloklar ketirib chiqaradi va kelajakda kasb tanlashda va hayotiy murakkab vaziyatlarda o'quvchi qiynaladi.

Shaxs to'kisligini "real Men" va "ideal Men" o'rtasidagi kongruentlik ta'minlaydi. Ular o'rtasidagi nisbat birga yaqin bo'lishi lozim. Shaxs to'kisligi – o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarayotgan shaxsning asosiy sifatidir. Tarbiya mazmuni va shaxs korreksiyasi uning to'kisligini ta'minlashdan iborat. To'kis shaxs, birinchidan, o'z yaqinlari va do'stlari bilan qoniqarli psixologik aloqa o'rnatishga harakat qiladi, o'z his-tuyg'ularini oshkor qilishdan qo'rqmaydi, sirsinoatlari hisobda mavjud emasligi bilan ajralib turadi; ikkinchidan, aslida kim ekanini (real Men) va kim bo'lishini (ideal Men) aniq biladi; uchinchidan, yangi tajribani o'zlashtirishga maksimal darajada ochiq va hayotni "ayni damda va shu yerda" qanday bo'lsa shundayligicha qabul qiladi; to'rtinchidan, barcha odamzotga shartsiz ijobiy munosabatni namoyon qiladi; beshinchidan boshqa odamlarni tushunishga, o'zida empatiyani rivojlantirishga, olamga o'zga odam nigohi bilan qarashga intiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Pedagogik muloqot – qulay psixologik muhit yaratish maqsadida o'qituvchining o'quvchi bilan dars va undan tashqari muhitdagi haqiqiy muloqotidir. Noto'g'ri pedagogik muloqot o'quvchilarda qo'rquv, ishonchsizlik tug'diradi, diqqati, xotirasi va ish qobiliyatini susaytiradi, nutq me'yori buzadi. Natijada, o'quvchida stereotip fikrlar vujudga keladi. Unda o'qishga va mustaqil o'rganishga, fikrlashga bo'lgan qiziqishlar susayadi. Oqibat natijada, o'quvchida o'qituvchiga, uning faniga nisbatan muayyan salbiy munosabatlar uzoq vaqt shakllanib qoladi. Pedagogik muloqot ijtimoiy-psixologik jarayon

sifatida quyidagi funktsiyalar bilan karakterlanadi: shaxsni o'rganish (bilish), axborot almashish, faoliyatni tashqil etish. Respublikamiz amalga oshirilayotgan ilmiy pedagogik va metodik tadqiqotlar doirasida bo'lajak o'qituvchilar pedagogik tayyorgarligi sifatini oshirishga imkoniyatlar yaratilgan bo'lib, bu borada kongruent sifatlar ham muhim mezon vazifasini bajaradi.

Har bir o'qituvchi talaba yoshlar bilan ishlaganda ularga qobiliyatsiz, omadsiz, baxtsiz insonlar bo'lmasligi balki shunchaki, o'z qobiliyatlarini namoyon qila olmaydigan, o'zini «omadsiz» deb hisoblaydigan, baxtni his qila olmaydiganlar bo'lishini anglashga yordamlashish lozim. Hamma ham orzu qila olishi mumkin, lekin, uni maqsadga aylantira olish har bir insonning o'ziga va o'zligini anglashga bog'liqligi, eng muhimi har bir inson qanday yashash kerakligini bilishi emas balki, nima uchun yashayotganligini anglashdir. Ma'naviy yo'lda birinchi qadam o'ziga ishonch hosil qilishdir. Ishonch bo'lmasa, hech narsaga erishib bo'lmaydi. Shuning uchun ularga ichki ovozza ishonch, muvaffaqiyatsizlikdan qo'rqmaslik, o'zini-o'zi tinglay olish, o'ziga ishonish, boshqalar bilan raqobatlashmaslik kabi sifatlarini shakllantirish lozim.

U hamkasblari bilan bir xil sharoitda ishlab, talabalar bilan muloqot qilishda, ular uchun muvaffaqiyat va rivojlanish vaziyatini yaratishda o'zining mavjudligidan maqsadni aniq tushunadi. Bunday o'qituvchilar o'z kasbida uyg'unlik namunasidir.

Birinchidan, muvaffaqiyat natijasi har doim ikki tomonlama ekanligini ta'kidlash kerak. Bu yerda "o'qituvchi-shogird" tizimidagi ehtiyoj-motivatsion tasodifni (kongruentsiyani), ya'ni har ikki tomonning ijobiy hamkorlikka intilishini, talabalarining birgalikdagi faoliyat maqsadlariga ijobiy munosabatini, adekvat qabul qilishni ta'kidlash kerak. Bunda shakllar, usullar va usullar, pedagogik muammolarni hal qilish, o'quvchilarning o'z faoliyati natijalarini o'qituvchi tomonidan baholashga ijobiy munosabati, o'qituvchi va talabani o'zini-o'zi yetarli darajada baholashi, birgalikdagi faoliyat natijasidan qoniqish his qiladi.

Ikkinchi shart - oldingi bosqichda aniqlangan va yuqori darajadagi muvofiqlikka (o'qituvchi va talaba o'rtasidagi haqiqiy o'zaro tushunish) erishishga yordam beradigan moslashuvchan va innovatsion shakllar, ish usullari va usullaridan operativ foydalanish texnologiyasidir. Bu darajada olimlar muvaffaqiyat motivatsiyasining xususiyatlarini, kognitiv va hissiy-irodaviy holatlarni aniqlash uchun psixologik-pedagogik diagnostika kabi usul va usullardan foydalanishni taklif qiladilar. Bu shartda "mehribonlik, e'tibor va g'amxo'rlik ko'rsatish", "ishonch uyg'otish", ishontirish, "ilg'or muvaffaqiyat", "qiziqish uyg'onish", hissiy rag'batlantirish, suhbat usullaridan foydalaniladi. Bu metoddan ko'rgazmalar, tanlovlar, yarmarkalar, ekskursiyalar, kechalar, KVNlarda keng foydalaniladi.

Uchinchi ko'rsatkich - guruhdagi talaba va o'qituvchining ijtimoiy farovonligining yaxshilanishi. Xursandchilik, qoniqish, tan olish, empatik tushunish tajribasi o'quvchini ta'limdagi salbiy holatidan chiqaradi. Bu yerda u yoki bu faoliyat turidagi muvaffaqiyat fakti faol shakllantiruvchi tamoyil bo'lib, haqiqiy muvaffaqiyat ham o'qituvchi, ham talabani o'zini o'zi anglashining kalitidir.

Tahlil va natijalar. Demak, muvofiqlikning ijobiy rolining tarkibiy qismlari o'qituvchining muvaffaqiyatga motivatsiya darajasini va jamoada, jamiyatda o'zini o'zi anglash va o'zini o'zi tasdiqlash darajasini oshirishda ifodalanadi. Ijtimoiy farovonlikni yaxshilash bilan o'qituvchi o'z-o'zini tartibga solish bo'yicha tajriba orttiradi.

Biz hamisha o'qitish haqida gapirganimizda, ta'limdagi faoliyatimizda o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi muntazam ta'lim o'zaro munosabatlari haqida ko'p mulohaza qilamiz. Turli tashkiliy shakllar doirasida, xususan, ma'ruzalarda o'qituvchi va talabalar bir ma'lum bir tarzda o'zaro ta'sir qiladi. Bunday o'zaro ta'sirning atributi akademik fanning predmetidir. Mavzu - tadqiqotchi, tegishli profildagi mutaxassis ko'radigan dunyoning o'sha qismidagi voqelikning ilmiy g'oyasi.

O'qituvchining ham, o'quvchilarning ham ta'lim jarayonidagi faoliyati bitta mavzuga ega - o'quv fanining predmetidir. Bu fakt ta'lim jarayonining muvofiqligining birinchi belgisi - predmet muvofiqligini qayd etish imkonini beradi. Bu ikki faoliyatning xususiy mutanosibligidan, mavzudagi mutanosiblikdan dalolat beradi.

Ta'lim jarayonida fan bo'yicha mutanosiblikning mavjudligi, bu hali faoliyatning ikki turi, o'qituvchi faoliyati va talabalar faoliyatining to'liq mutanosibligining kafolati emas. Ikki faoliyat diqqat markazida mutanosib bo'lmasligi mumkin. Bu, agar o'qituvchi ta'lim jarayonida "bilimni o'quvchilarga bilish va uzatish" maqomida qatnashsa sodir bo'ladi.

Bunda o'qituvchi fan fanini o'rganishga yopiq bo'ladi. U bilganini biladi va efirga uzatadi. O'quvchilar esa bilishmaydi, balki o'qituvchidan "o'rganadilar". Talabalar va o'qituvchilarning faoliyati ko'p qirrali.

Bundan tashqari, bu ikki faoliyat intensivlikda farq qilishi mumkin. Masalan, ma'ruzani olaylik. O'qituvchi va o'quvchilarning holatini keskinlik nuqtai nazaridan solishtirish mumkinmi? Qoida tariqasida, yo'q. Lekin, ehtimol, ha. Ehtimol, bunday o'quv jarayonlari o'quv amaliyotida sodir bo'ladi, bunda o'qituvchi ham, o'quvchilar ham birgalikdagi faoliyatga shunchalik ishtiyoqlidirki, endi talabalar o'qituvchi kabi intensiv ishlamaydi deb aytish mumkin emas.

Xulosalar. Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, kongruentlik sifati o'qituvchi uchun nihoyatda muhim sifat hisoblanib, u o'quvchilarni o'ziga ishonchini, qiyin vaziyatlardan chiqib ketish imkoniyatini beradi. Shuning uchun ham bu sifatni rivojlantirish metodikasi ishlab chiqilishi zarur.

Muvofiqlik ta'rifiga ko'ra, nomuvofiqlikni sub'ektning og'zaki xabari, uning o'zi haqidagi g'oyalari (uning fikrlari, his-tuyg'ulari, his-tuyg'ulari, his-tuyg'ulari), shuningdek bevosita boshdan kechirgan tajribasi o'rtasidagi nomuvofiqlik tushunilishi kerak. Hissiyotlar darajasida terapevtning mos kelmasligi mijozning ochilishdan qo'rqishiga, o'zini ishonchsiz his qilishiga, terapevtga ongsiz ravishda ishonchsizlikka olib keladi. Har qanday odamning nomuvofiqligi shundaki, u bilan muloqot qilishda u nimani his qilayotganini tushunish qiyin, u bilan muloqot qilishda ehtiyotkorlik va ehtiyotkorlik talab qilinadi va mos kelmaydigan odamning o'zi tajribali narsalarni bilish bilan bog'liq muammolarni boshdan kechiradi. his-tuyg'ular, his-tuyg'ular va hissiyotlar. Shuningdek, ko'pincha sub'ektning nomuvofiqligi tashqaridan yolg'on, nosamimiylik sifatida qabul qilinadi, garchi bunday xatti-harakatlar sub'ektning o'zi uchun ham qasddan, ham ongsiz bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6-noyabrdagi "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6108 sonli Farmoni.
2. Карякин Ю.В. Конгруэнтность как характеристика учебного процесса // Современные наукоемкие технологии. –2007. –No 3. –С. 36-37;
3. Карякин Ю.В. Сантьягская теория познания как фактор перестройки образования / Фундаментальные исследования 2/2005, с. 110-112. Международный симпозиум, 2004. Потаёна (Тайланд).
4. Карякин Ю.В. Высшее образование: XXI век. Учебный процесс как предмет науки / Научное обеспечение системы повышения квалификации кадров: Межвузовский сборник научных трудов. -Вып. 8 / Под. ред. Д.Ф.Ильсоева. Челябинск: Изд-во «Образование», 2005. С. 191-209.

5. Shodmonova Sh.S. Oliy o'quv yurti talabalarida mustaqillik tafakkurini shakllantirish va rivojlantirish (Kasb ta'limi yo'nalishi misolida): Ped. fan. dok. ...diss. - T.: TDPU, 2010. - 340 b.
6. Xodjayev B.X. Umumta'lim maktabi o'quvchilarida tarixiy tafakkurni modernizatsiyalashgan didaktik ta'minot vositasida rivojlantirish: Ped.fan.dok. ...diss. - T., 2016. - 314 b.
7. Karimova V.M., Sunnatova R.I., Tojiboeva R.N. Mustaqil fikrlash. O'quv qo'llanma. - T.: Sharq, 2000. - 112 b.